

Hedmark Fylkesskogkontor

Årsmelding 1974.

Fylkesskogrådet i Hedmark.

Fylkesskogrådets sammensetning er uendret fra slik det fremgår av årsmelding for 1972 med unntak av at Jens K. Nybrukets varmann nå er Ingvald Nyberget, Storsjøen.

Hedmark fylkesskogkontor.

Fylkesskogmester Truls Grams permisjon utløp 15/3 1974. Inntil da vikarierte forstk. Ingvald Pedersen i stillingen.

Fag- og ansvarsfordeling ved kontoret har stått uendret og det vises til årsmelding for 1972.

Skogrådene i Hedmark.

De sittende skogråd er valgt for perioden 1/7 1972 til 31/12 1975.

I skogrådenes sammensetninger har det i 1974 skjedd følgende endringer: *Stange*: Skogsarbeidernes representant Torleif Stensrud døde i mai 1974. I hans sted rykket varamann Per Åsen opp. Til ny varamann er valgt Martin Bjørndalen, 2330 Valset. *Trysil*: Kommunens representant Harald Berget døde i aug. 1974. Varamann Per D. Grønset rykket opp og til ny varamann har kommunen valgt Jon P. Lie.

Herredsskogmestrene i Hedmark.

Innen herredsskogmesteretaten har det i 1974 skjedd følgende endringer: *Vang*: Forstk. Knut Sandvold ble tilsatt som herredsskogmester i Vang etter Kristen Sandvold som sluttet etter oppnådd aldersgrense. Knut Sandvold begynte 1. juli. Han er dessuten pålagt tjenesteplikt i Ringsaker. *Sør-Odal*: Forstk. Ole Rørholt hadde sykepermisjon i 1974 og sluttet etter eget ønske 31/12 1974. Forstk. Ing-

Kristen Sandvold har etter oppnådd aldersgrense fratrudd sin stilling som herredsskogmester i Vang.

vald Pedersen har fungert som vikar. Herredsskogmester forstk. Gunleik Kaafjeld er tilsatt som ny herredsskogmester i Sør-Odal og tiltrer sommeren 1975. *Eidskog*: Herredsskogmester Syver Bjørneby avgikk ved døden 4/12 1974. Stillingen står foreløpig ubesatt.

Forøvrig henvises til årsmeldingen for 1972.

Fylkesskogrådets virksomhet.

Fylkesskogrådet har i 1974 behandlet i alt 257 hovedsaker og har i alt hatt 14 møter, delvis kombinert med befaringer. I tillegg har medlemmer av rådet etter rådets oppdrag foretatt befaringer for orientering av rådet.

De viktigste sakene:

Organisasjon av skogoppsynet: Omarrondering av tjenesteområde i Midt- og N. Østerdal. Den utilstrekkelige bemanning generelt sett. Uttalelse vedrørende sammenslutning av Landbruksetatene.

Biologiske: Insektkampanjen. Klimaressursforvaltning.

Omdisponering av skogmark: For dyrking, industriformål, boligfelt, hyttefelt.

Bevilgningssaker: Prinsippene for statstilskudd til skogsveger.

Klagesaker: Nektelse av avskoging. Størrelse av skogsvegtilskott. Nektelse av hyttefelt. Skogavgift til teknisk utstyr.

Skader på skogen.

I. Innektangrep.

Skogbruket i Sør- og Midt-Hedmark har de siste fire årene vært sterkt utsatt for angrep av granbarkbillene. Omfanget av angrepene ble i 1973 registrert til ca. 50.000 m³. Sammenlignet med situasjonen i 1971 og 1972 bar dette bud om en utvikling i positiv retning. Særlig gledelig var det å kunne konstatere at angrepene utenfor det stormrammede området så ut til å være slått tilbake.

Aksjonsrådet for insektkampanjen 1974.

I likhet med de to foregående år ble det også i 1974 opprettet et aksjonsråd med oppdrag å utforme og koordinere mottiltakene. Aksjonsrådet hadde følgende sammensetning:

Tømmerkjøpernes organsasjoner:	2	representanter
Skogeierorganisasjonen:	2	»
Statens skoger:	1	»
Hedmark fylkesskogråd:	2	»

Formelt var aksjonsrådet rådgivende overfor fylkesskogrådet.

Det ble i 1974 opprettet koordineringsutvalg bare i et fåtall kommuner. Antallet kontrollører knyttet til kampanjen ble øket til 52, alle på deltidsbasis.

En av fylkesskogkontorets funksjonærer ble avgitt til arbeidet med insektkampanjen. Han fungerte som aksjonsrådets sekretær og som aksjonens daglige leder.

Iverksatte tiltak.

Ved utformingen av aksjonsopplegget fant aksjonsrådet det nødvendig også i 1974 å sette alle tilgjengelige krefter inn i kampen mot skadeinsektene. Selv om resultatene fra 1973 ga grunnlag for optimisme, var insektene fortsatt en alvorlig trussel.

Hedmarks andel av statsbevilgningen til insektbekjempelse ble redusert til kr. 160.000,—. Landbruksdepartementet ga tillatelse til å nytte ytterligere kr. 500.000,— av inntrukne rentemidler til kampanjen. Regnskapet viser at det totalt ble brukt kr. 530.000,—.

Verken forskningsresultater eller erfaringer fra kampanjen i 1973 ga grunnlag for vesentlige endringer av mottiltakene. I Sør-Hedmark ble fangsttrekvantumet anbefalt økt slik at det tilsvarte angrepet kvantum i 1973.

Årsaken til endringen var at fangsttrekvantumet i 1973 ofte viste seg utilstrekkelig.

Tiden for felling av fangstrær ble satt fra 20. april—5. mai. I 1973 var det ikke satt startdato. En del av fangstrærne ble derfor fellt for tidlig til at de kunne få full effekt. Insektene foretrekker ferskt virke.

I månedsskiftet april/mai ble det felt 18.000 m³ fangstrær, mens ytterligere 2.200 m³ ble felt som et supplement under hovedsvermingen. Transporten av såvel fangstvirke som ordinært virke fram til barkeplasser eller foredlingsanlegg gikk programmessig.

Innen 1. august var ialt 11.400 m³ av det virket som var angrepet på rot tatt vare på, slik at det til denne dato ialt var utdrevet vel 31.000 m³ insektbefengt virke.

Informasjon.

Landbruksdepartementet arrangerte i februar en konferanse på Skogbrukets kursinstitutt om insektsituasjonen sett på landsbasis. Under konferansen redegjorde forskningen for resultatene fra arbeidet i 1973.

Aksjonsrådet og skogoppsynet i Hedmark deltok med 8 representanter på konferansen.

Informasjonen overfor *skogeierne* var i det vesentlige basert på kontrollørenes oppsøkende virksomhet. En del viktige opplysninger ble annonsert og et rundskriv ble sendt alle skogeiere med registrert angrep i 1973.

Aksjonsrådet la også i 1974 vekt på et godt samarbeid med pressen. Samarbeidet med pressen og pressens verdifulle bistand har vært sterkt medvirkende til de resultater som er oppnådd.

Registrerte skader.

Fram til 1. september — avslutningstidspunktet for systematiske registreringer — var det registrert ca. 30.000 m³ angrepet på rot. Sammenlignet med 1973 tydet dette på at angrepene var redusert med en tredjedel.

Det ble trukket — en del forhastet — optimistiske slutninger på dette grunnlag, men det ble også særlig fra fylkets skogoppsyn hevdet at sen sverming og nedbørsrik sommer og høst måtte antas å ha sinket uttørringen av de angrepne trær. Denne reservasjon har vist seg berettiget. Sikre tall for 1974 foreligger ikke, *men det synes ikke å være grunnlag for å bedømme situasjonen foran 1975 som bedre enn våren 1974 i de verst rammede bygdene i Sør-fylket.*

Sterke angrep forekom i hele Eidskog og Sør-Odal, mens Nord-Odal, Kongsvinger, Grue og Åsnes hadde sterke angrep i deler av kommunene.

Utenfor det stormrammede området var det i 1974 bare få tilfelle av spredte, mindre angrep.

Margborerangrepene var også i 1974 betydelige, spesielt i nærheten av lagerplasser for ubarket furuvirke. Tilvekstreduksjonen er av den grunn stor i våre furuområder, og den kan neppe reduseres vesentlig uten at lagringsproblemet får en slik løsning at oppformering av margborerne blir begrenset.

II. Andre skader.

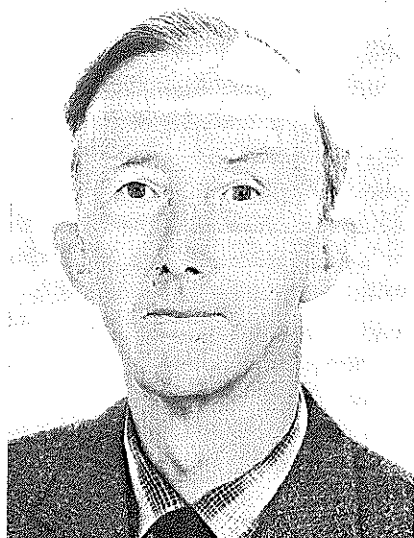
Fra alle deler av fylket meldes om fortsatt stigning i elgbestanden og økende beiteskader i utsatte vinterbeiteområder.

I høyereliggende skog i de sentrale delene av fylket var der innenfor enkelte lokaliteter betydelige snøbrekk-skader.

Veiledning til skogeierne gitt av skogoppsynet.

(Skogdager — kurs, foredrag.)

Skogrådene har hatt 15 skogdager med ca. 800 deltakere. I tillegg har Tynset hatt felles skogdag sammen med Nord-Østerdal skogforening, Hedmark Skogselskap og Hedmark fylkesskogkontor, med ca. 150 deltakere. Videre har skogrådene deltatt i såkalte «grendeskogdager».

Ole Rørholt har på grunn av sykdom fratrudd sin stilling som herredsskogmester i Sør-Odal.

Skogrådene har stått som arrangører eller medarrangører av 9 vernekurs — ca. 380 deltakere, 4 tynnings- og ungskogpleiekurs — ca. 95 deltakere, 4 kappekurs — med over 70 deltakere.

Fylkesskogkontoret har arrangert klimakurs for herredsskogmestrene (2 d.), Faglig utferd Sverige for herredsskogmestrene (4 d.), Kurs i nye plantemetoder for herredsskogmestrene (1 d.).

To skogråd har i fellesskap holdt et foredragsmøte med emne «Skogbruksøkonomi og beskatning, priser og leveringsbetingelser».

Fylkesskogkontoret sammen med Hedmark Skogselskap arrangerte 9/12 et foredragsmøte i Glomdalsmuseet med følgende tittel: «Ungskogpleie — En nødvendighet i skogproduksjonen — Et arbeidstilbud til ungdom — En oppfordring til ny innsats av eldre erfarne skogsarbeidere.» Det var 8 hovedinnledere. Til stede 200—250 personer. Fylkesskogsjef Per Føyns innledningsforedrag er tatt inn bakerst i nærværende årsmelding.

Skogens tilstand og skjøtsel.

Foruten at en stor del av granskogen i hogstklasse V på forhånd var altfor gammel, er den i løpet av de senere årene ytterligere svekket etter stormer — insektangrep og tørkesommere. To års ekstra-

ordinær frøsetting har bidratt til en ytterligere nedsatt livskraft i granskogen.

For furuskogens vedkommende er situasjonen bedre — sjøl om uheldige former for virkesbehandling og virkeslagring fører til omfattende margborerangrep og derav følgende betydelige tilveksttap.

Siste års bedring i tømmerprisene synes å ha stimulert til en økt innsats når det gjelder tynningshogster. Med ungskogpleien går det fortsatt tregt — både på fastmark og avgrøftet myr. En antar at et tilbud om statsbidrag her ville kunne virke sterkt stimulerende.

Skogkulturarbeidene preget ellers av en gradvis omlegging til mere arbeidsbesparende metoder og nye plantetyper. (Maskinell markbehandling, rotede planter o. l.).

I skogoppsynets regi har 23 kulturgjenger med tilsammen 75 deltakere vært i virksomhet i kortere eller lengre tid med forskjellige former for skogkulturarbeider.

Driftsplaner.

I likhet med de 3 foregående år er det også i 1974 ydet statstilskudd til driftsplaner men etter noe endrede satser. Forskjellen mellom tilskuddsprosenter til nytaksering og til revisjonstaksering er opphevet. Dessuten gis det relativt mere til fellestakster enn tidligere. I 1974 ble det gitt tilskudd til 109 planer med et produktivt skogareal på 516.249 da til en kostnad av kr. 868.500,— med ialt kr. 266.481,— eller ca. 30 % av kostnad.

Avvirkning og aktivitet.

Sommeren og høsten 1973 økte interessen for skurlast og etterpørselen etter skurtømmer betraktelig. Dette førte til at prisen på skurtømmer gjorde et kraftig hopp oppover. Denne prisoppgang ga grunnlag for en forventet økning i tilbudet av tømmer. På bakgrunn av de oppgaver over kjøpt og foredlet tømmer skogrådene har fått, ser det ut til at forventningen ikke ble helt innfridd. Den samlede avvirkning til salg og egen foredling ble etter forannevnte oppgaver for driftsåret 1973/74 1.950.445 m³ til en førstehandsverdi av kr. 278 mill. Sammenlignet med foregående år er dette en økning i kvantum på ca. 4 %. For private og kommunale skoger er økningen ca.

5,5 %, mens statens skoger og almenninger har en svikt på ca. 4 %. Avvirkningen i private og kommunale skoger ble av samme størrelse som midlet for foregående 25-års periode. Bruttoverdien i nominelle kroner steg med ca. 47 % fra foregående år.

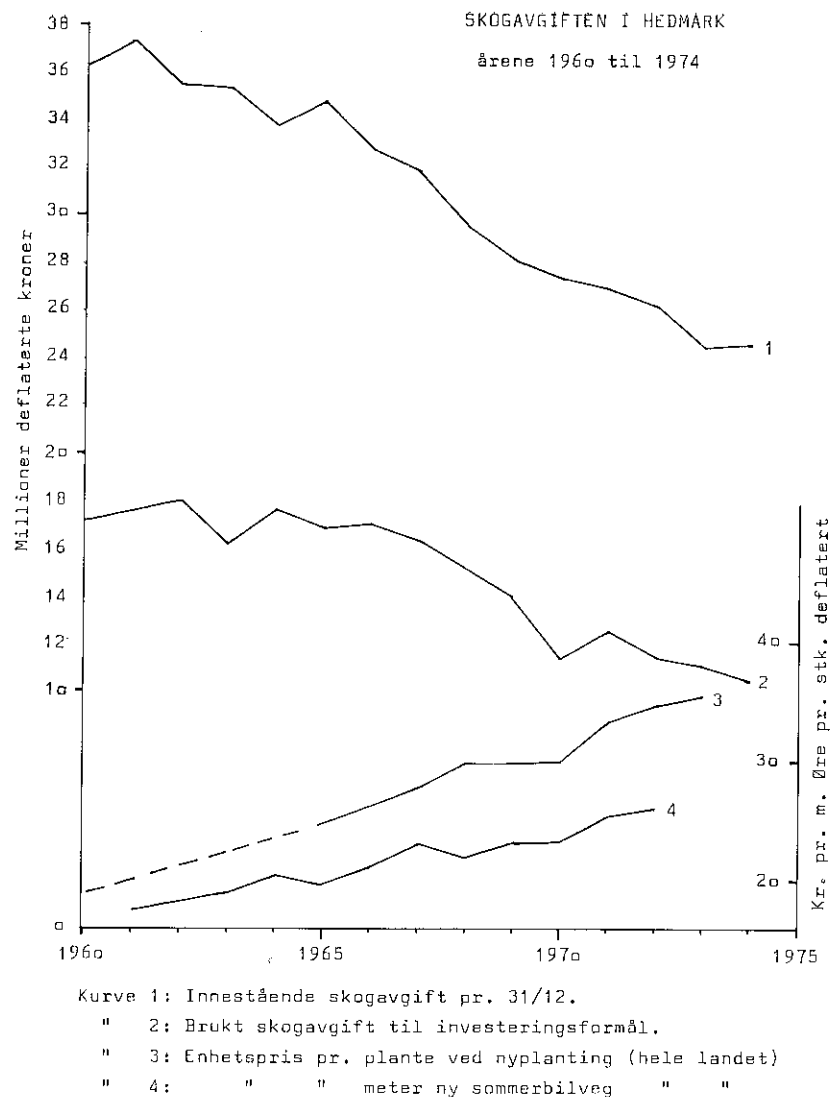
Den høyere bruttoverdi samt noe større avvirkning medførte en betydelig økning i innbetalt skogavgift — ca. 44 % fra foregående år. Forbruket av skogavgift økte bare med ca. 9 %. Som det senere vil fremgå i de statistiske oversikter, er beholdningen av skogavgift ved årets slutt øket med ca. 19 %. Etterfølgende grafiske fremstilling viser beholdning av skogavgift, forbruk av skogavgift til investeringsformål, enhetskostnadene ved nyplanting pr. utsatt plante og bygging av sommerbilveger deflatert etter engrosprisindex. For skogavgiftens vedkommende gjelder den for Hedmark. Enhetsprisene for kostnader gjelder for hele landet. Denne figur viser tydelig at verdien av eller den mengde arbeide en får utført for hver krone i dag har sunket radikalt i løpet av en 10—15 års periode.

Vegplanlegging.

Den vegtekniske avdeling ved kontoret har nå fullført den kartlegging og registrering av skogsbilvegene i fylket som ble påbegynt i 1970. Alle veger syd for Elverum (riksveg 25) er ajourført pr. 31/12 og senere skal registreringen ajourføres hvert år i hele fylket. Arbeidet har vært meget omfattende, men meget nyttig for oss og mange andre institusjoner, bl. a. forsvaret som vi har samarbeidet med når det gjelder utgiftene. Vårt veglaboratorium er også tatt i bruk i år. Vi regner at dette skal bli et nyttig instrument for oss i vegplanleggingen og rådgivningstjenesten når vi vinner mere erfaring og kommer igang for fullt. Vi håper at laboratoriet bl. a. kan bidra til at det innspares store summer årlig ved riktig bruk av tilgjengelige masser.

Arealdisponering — planlegging i henhold til bygningsloven.

I samarbeid med jordbruksmyndighetene er det i henhold til landbruksministerens rundskriv iverksatt en omfattende registrering (bonitering) av landbruksarealene i fylket. Denne registrering sammen med

Forstkandidat Knut Sandvold er i 1974 ansatt som herredsskogmester i Vang.

en landbruksfaglig vurdering skal danne en del av grunnlaget for utarbeidelse av fylkesplan. Arbeidet har dessverre trukket noe ut i tid — noe fylkesetatene ikke kan lastes for.

Arbeidet må være avsluttet på forsommeren 1975.

Grøtting.

Etter en markert og kontinuerlig reduksjon i tørrlagt areal over de siste 18 år, kunne det for 1974 registreres en liten økning fra året før. Økede virkespriser og mer midler til skogkulturarbeide er formodentlig en vesentlig årsak til dette.

Rundt 1/3 av det tørrlagte areal vil kreve næringstilførsel for å oppnå tilfredsstillende produksjon. Snaut 20 % av grønningen er utført på felter som ligger mer enn 500 m. o. h.

Betydelige oppgaver med rensk og istandsetting av eldre grønne felter venter fortsatt på å bli løst. Slike tiltak bør derfor ofte prioriteres høyere enn investeringer i nyanlegg.

Tørrlagt areal, da.

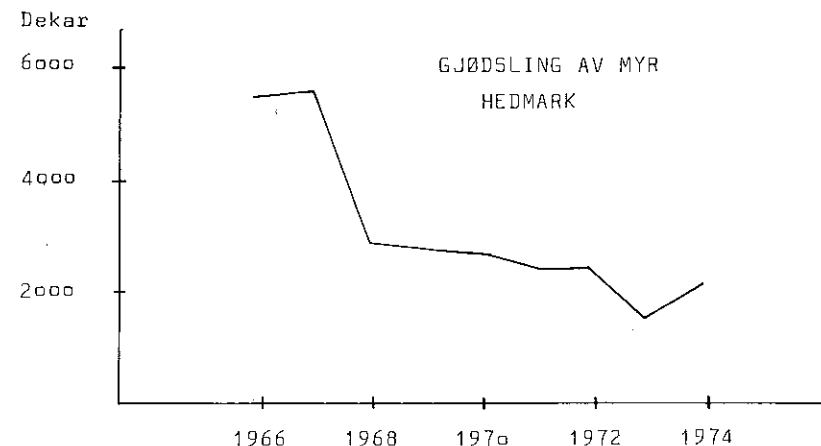
Fordelt på høydedrag og myrtyper.

Høydelag, m.

Myrtype	50—	150—	250—	350—	450—	550—	650—	I alt, da.	Pro- sent
	149	249	349	449	549	649	749		
Vannsyk skogsmark ..	2	419	591	438	750	150	52	2402	35
Næringsrik tilsigsmyr ..	5	230	614	615	110	286	260	2120	30
Svakt tilsigspreget myr	—	258	683	391	430	324	174	2260	33
Ren nedbørsmyr med lite omdannet torv ..	—	25	—	58	12	12	22	129	2
I alt, da.	7	932	1888	1502	1302	772	508	6911	
Prosent	0	14	27	22	19	11	7		100

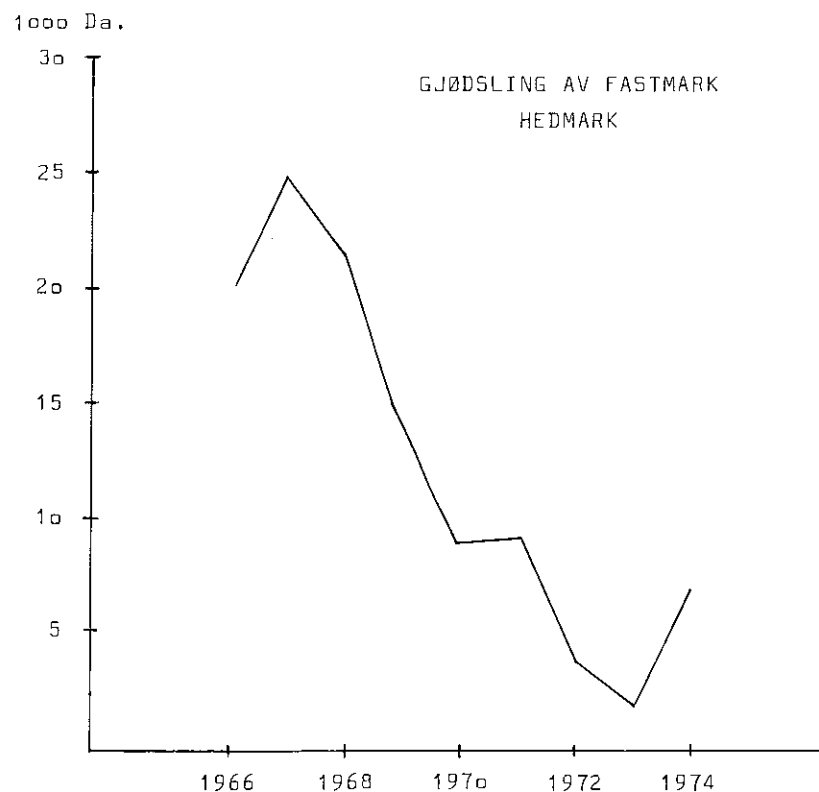
Gjødsling av myr.

Omfanget av myrgjødsling har holdt seg stabilt de siste 7 år, men en økning kan registreres i 1974 (se fig.). Tatt i betraktning at mer enn 1/4 av det tørrlagte myrareal de senere år er registrert på myrtyper med behov for næringstilførsel, og at det fortsatt ligger arealer uproduktive etter de store tørrleggingsarbeidene fra midten av femtitallet til siste halvdel av sekstiårene, er det åpenbart fortsatt behov for intensivering av myrgjødslingen.

Gjødsling av fastmark.

Etter en periode med jevnt og raskt avtagende interesse for skogsgjødsling fra 1968 til 1973, fant det siste året sted en gledelig økning fra ca. 2000 da. i 1973 til nesten 7000 da. i 1974 (se fig.). Denne økning er sannsynligvis i stor grad betinget av de økede virkespriser for driftsåret 1973/74. Fortsatt må en imidlertid vurdere omfanget til å være langt mindre (under $\frac{1}{10}$) enn det som med eksisterende viten bør ansees som en økonomisk fornuftig innsats. Det er likevel å frykte at de sterkt økede priser på aktuelle gjødselslag pr. 1. juli 1974 (40—100 %) vil redusere interessen for skogsgjødsling.

Skogkultur.

Statistikken på side 41 viser at det i 1974 for privat- og kommuneskogenes vedkommende er tilbakebetalt skogeierne kr. 7.383.000 av skogavgiftsmidler for utførte skogkultur- og grøftearbeider. Tilsvarende tall for 1973 var kr. 6.279.000,—.

Sjøl om en tar senkningen av kroneverdien med i bildet, kan det slås fast at det i 1974 har vært en markert økning i kulturinnsatsen.

Økningen skyldes i første rekke bedret likviditet hos skogeierne. (Mens det i 1973 bare ble innbetalt kr. 18.551.000,— på skogeiernes skogavgiftskonto — ble der i 1974 innbetalt hele kr. 26.671.000,—.)

Skogkulturstatistikken på side 40 forteller at det i 1974 er tilplantet et areal på 51.600 dekar mot 44.430 dekar i 1973. Antall utsatte planter har steget fra 9.150.000 til over 10.000.000 i 1974.

På grunn av den sterke utgiftsstigningen ved bruk av manuell arbeidskraft — preges skogkultursektoren av en gradvis overgang til arbeidsbesparende tiltak (maskinell markberedning) og nye plantetyper.

Innsatsen på gjenvekstpleiesektoren viser en markert framgang idet der i 1974 er anvendt kr. 1.647.000,— til formålet mot kr. 1.145.000,— i 1973.

Også når det gjelder gjenvekstpleien, eksperimenteres det med metoder som kan gjøre arbeidet billigere, samtidig som der fra skogoppsynets side nedlegges mye arbeid for å øke aktiviteten på denne gjennom lengre tid sterkt forsømte gren av skogkulturen.

Hedmark Fylkesskogkontor i april 1975.

Per Føyn.

Grøfting i Hedmark fylke i 1974.

Herred	Grøfterensk		Nygrøfting					Statsbidrag kr.
	Rensk m	Kostnad kr.	Kanaler m	Vanlige m	Halvdype m	Tørrlagt da.	Kostnad kr.	
02 Kongsvinger	8.319	14.468	2.518	4.275	800	178	15.154	5.126
12 Ringsaker	8.927	15.192	—	30.424	—	658	66.928	594
14 Vang	5.800	13.066	275	15.458	—	463	36.288	1.542
15 Løten	3.080	4.770	3.058	30.357	—	726	75.582	1.588
17 Stange	8.490	17.017	—	5.007	—	103	15.447	—
18 N. Odal	7.418	12.537	469	1.074	—	43	3.360	1.007
19 S. Odal	13.650	8.330	—	1.507	—	60	3.835	1.151
20 Eidskog	8.319	5.938	1.065	7.145	—	162	16.316	4.425
23 Grue	25.581	41.457	140	17.052	363	382	38.848	8.312
25 Åsnes	5.234	6.728	3.243	15.845	25.600	926	68.452	10.787
26 Våler	3.795	2.693	2.868	7.938	—	305	25.698	6.572
27 Elverum	9.908	12.701	4.458	32.249	—	1253	89.334	24.113
28 Trysil	2.800	2.740	—	24.182	—	619	55.850	7.028
29 Åmot	10.286	12.733	1.443	14.130	—	543	37.580	8.780
30 Stor-Elvdal	12.080	18.458	—	—	—	—	—	—
32 Rendalen	2.350	2.223	—	2.158	9.250	146	13.049	—
34 Engerdal	30	130	—	—	60	2	120	36
35 Tolga/Os	—	—	—	—	—	—	—	—
37 Tynset	—	—	—	17.010	—	342	34.539	22.410
38 Alvdal	—	—	—	—	—	—	—	—
39 Folldal	—	—	—	—	—	—	—	—
Sum i alt	136.067	191.181	19.537	225.811	36.073	6.911	596.380	103.471
Fordeling på eierkategorier:								
Privatskog	101.075	131.574	12.446	137.187	22.964	4.393	367.781	103.435
Kommuneskog	4.470	8.664	4.033	11.987	13.109	636	45.555	36
Statens skoger	5.425	4.355	—	3.060	—	125	6.988	—
Opplysningsvesenets Fonds skoger	3.350	3.594	—	900	—	50	1.888	—
Bygdealmenninger	21.747	42.994	3.058	72.677	—	1.707	174.168	—
Sum	136.067	191.181	19.537	225.811	36.073	6.911	596.380	103.471

Vegbygging i Hedmark fylke i 1974

Herred	Skogsveger bygget i 1974					
	Skogsbilveger			Traktorveger		Urbetalte statsbidrag i 1974 kr.
	Nyanlegg m	Omlagging Ombygging m	Kostnad kr.	Nyanlegg m	Kostnad kr.	
02 Kongsvinger	11.932	—	307.801	15.083	66.576	102.400
12 Ringsaker	7.275	—	162.223	10.580	32.089	11.400
14 Vang	1.450	—	46.675	1.560	26.004	7.500
15 Løten	6.060	440	159.479	3.000	11.500	18.000
17 Stange	1.365	4.000	95.150	24.223	84.934	2.000
18 Nord-Odal	4.470	4.400	192.658	10.400	49.455	39.750
19 Sør-Odal	5.875	10.700	387.724	14.982	77.760	109.500
20 Eidskog	5.543	—	195.428	7.700	38.744	36.050
23 Grue	19.815	15.972	679.278	19.356	63.476	245.900
25 Åsnes	4.209	—	154.878	30.255	135.053	59.000
26 Våler	4.876	3.600	245.383	2.652	8.020	45.850
27 Elverum	20.067	12.330	580.437	30.600	119.941	191.650
28 Trysil	14.698	2.000	430.164	16.928	120.479	159.325
29 Åmot	13.000	—	343.173	10.810	56.607	96.750
30 Stor-Elvdal	8.700	11.500	261.538	3.580	10.740	47.500
32 Rendalen	11.790	19.000	543.440	15.490	224.576	257.200
34 Engerdal	710	—	17.932	2.100	10.718	10.740
35 Tolga/Os	—	—	—	2.880	17.426	6.250
37 Tynset	5.800	—	185.863	5.305	26.617	96.800
38 Alvdal	3.810	1.600	233.709	2.340	13.359	81.670
39 Folldal	—	—	11.113	—	—	6.675
Sum i alt	151.445	85.542	5.234.046	229.824	1.194.074	1.631.910
Fordeling på eierkategorier:						
Privat- og kommuneskoger	145.905	85.542	5.114.286	229.824	1.194.074	1.631.910
Bygdealmenninger	5.540	—	119.760	—	—	—
Sum	151.445	85.542	5.234.046	229.824	1.194.074	1.631.910

Skogkultur i Hedmark fylke i 1974

Herred	Areal i dekar				Antall planter 1000 stk.	Kostnader i kr.					Utbetalt statsbidrag kr.
	Rydding	Markberedn.	Planting	Andre		Rydding	Markberedn.	Planting	Andre	Total	
02 Kongsvinger	8.335	—	6.688	—	1.476	125.916	—	1.016.899	—	1.142.815	143.609
12 Ringsaker	2.724	8	3.986	—	873	36.883	265	582.936	—	620.084	120.479
14 Vang	621	—	699	—	150	12.516	—	107.137	—	119.653	20.596
15 Løten	2.259	19	2.141	—	367	49.993	641	248.147	—	298.781	16.888
17 Stange	2.650	—	2.741	—	541	20.734	—	400.888	—	421.622	26.056
18 Nord-Odal	2.935	—	1.432	—	274	74.305	—	201.586	—	275.891	29.961
19 Sør-Odal	1.451	—	1.951	—	435	22.362	—	301.703	—	324.065	50.138
20 Eidskog	4.206	—	5.313	—	1.069	70.094	—	756.341	—	826.435	66.605
23 Grue	7.091	85	2.867	—	644	148.964	1.075	464.194	—	614.233	66.002
25 Åsnes	3.238	18	2.567	—	606	73.313	—	351.837	—	425.150	74.299
26 Våler	200	—	3.198	89	596	48.712	—	327.366	—	376.078	36.437
27 Elverum	5.350	—	3.812	39	737	95.507	—	468.939	600	565.046	108.030
28 Trysil	6.772	3.538	6.237	—	947	87.641	45.970	565.829	—	699.440	81.758
29 Åmot	1.668	—	2.066	—	381	24.842	—	256.573	—	281.415	63.791
30 Stor-Elvdal	6.110	50	2.165	—	371	109.903	1.150	345.566	—	456.619	29.173
32 Rendalen	3.953	—	1.806	—	212	60.168	—	215.180	—	275.348	31.246
34 Engerdal	2.281	100	552	—	83	21.174	855	66.376	—	88.405	5.336
35 Tolga/Os	58	—	103	—	21	600	—	14.208	—	14.808	9.615
37 Tynset	1.393	—	1.167	—	280	29.032	—	172.087	—	201.119	128.863
38 Alvdal	320	—	120	—	25	4.800	—	15.522	—	20.322	4.655
39 Follidal	100	—	—	—	—	1.000	—	—	—	1.000	—
Sum i alt	63.715	3.818	51.611	128	10.088	1.118.459	49.956	6.879.314	600	8.048.329	1.113.537
Fordeling på eierkategorier:											
Privatskog	45.774	2.109	38.957	25	7.776	912.632	33.050	5.276.599	600	6.222.881	1.082.611
Kommuneskog	5.337	1.109	4.166	—	811	65.805	10.493	507.155	—	583.453	30.926
Statens skoger	5.818	600	2.500	103	409	67.571	6.413	287.455	—	361.439	—
Oppl.v. Fonds skoger	569	—	958	—	189	6.880	—	129.072	—	135.952	—
Bygdealmenninger	6.217	—	5.030	—	903	65.571	—	679.033	—	744.604	—
Sum	63.715	3.818	51.611	128	10.088	1.118.459	49.956	6.879.314	600	8.048.329	1.113.537

Avvirkning av bar- og lauvretømmer
i Hedmark fylke 1973/74*

Skogavgiften i Hedmark fylke 1974

Kommune	Alle skoger		Privat- og kom.skoger		Privat- og kommuneskoger							
	Tømmer m ³	Brutto verdi kr.	Tømmer m ³	Brutto verdi kr.	Innestående skogavgift pr. 1/1-74. kr.	Innbetalt på skogavgifts- konto i kalenderåret kr.	Tilbakebetalt skogavgift m. v. i kalenderåret til:					Innestående skogavgift pr. 31/12-74 kr.
							Skogkultur og grøfting kr.	Skogsveger kr.	Andre formål kr.	Frigitt, merverdiavg. kr.	Andre utbetalinger kr.	
02 Kongsvinger	223.301	28.523.323	204.907	26.055.040	4.122.472	2.597.238	775.718	254.829	417.801	112.075	23.239	5.136.048
12 Ringsaker	158.551	20.705.381	112.260	14.607.760	2.610.441	1.458.198	441.102	98.549	223.769	108.262	18.236	3.178.721
14 Vang	31.459	4.003.708	19.714	2.572.919	454.698	303.886	93.906	27.760	18.943	26.046	781	591.148
15 Løten	63.002	8.453.550	28.215	3.423.983	341.239	346.176	89.163	63.012	66.721	8.961	13.509	446.049
17 Stange	112.619	16.162.680	46.958	6.359.964	1.249.603	683.422	161.586	101.742	99.514	42.167	2.633	1.525.383
18 Nord-Odal	87.927	11.623.896	87.245	11.532.585	1.512.866	1.297.353	297.796	101.742	99.514	42.167	2.633	1.525.383
19 Sør-Odal	92.779	11.695.925	90.970	11.458.989	2.325.554	1.452.141	417.675	290.258	318.079	47.063	3.674	1.853.349
20 Elvskog	165.156	22.024.725	164.575	21.947.797	4.221.938	1.943.013	804.162	400.861	646.837	83.586	—	4.229.505
23 Grue	160.157	21.365.891	149.633	19.947.084	2.406.896	2.319.299	754.647	565.189	378.532	118.896	—	2.908.931
25 Åsnes	169.332	23.269.417	167.465	23.021.112	2.871.402	2.669.204	658.990	479.237	496.348	171.782	69.307	3.664.942
26 Våler	98.966	13.130.836	96.231	12.743.440	1.252.505	1.421.760	467.415	306.222	219.988	29.685	24.156	1.626.799
27 Elverum	175.056	23.411.622	169.816	22.685.225	3.012.850	2.633.400	699.456	683.412	338.051	146.676	27.671	3.750.984
28 Trysil	197.109	25.165.673	163.296	20.772.314	2.680.562	2.439.358	708.543	1.105.584	245.416	197.911	3.024	2.859.442
29 Åmot	120.135	15.946.364	113.686	15.145.569	2.233.976	1.815.941	274.949	290.937	326.937	91.532	5.078	3.060.484
30 Stor-Elvdal	81.361	11.696.932	76.203	11.032.820	1.100.089	1.190.769	347.446	238.134	216.547	25.413	10.222	1.453.096
32 Rendalen	82.946	10.833.471	72.882	9.521.107	1.383.069	1.305.703	276.732	666.860	91.762	56.150	—	1.597.268
34 Engerdal	46.459	5.103.574	6.332	817.078	181.470	98.195	15.496	22.081	13.731	2.374	590	225.393
35 Tolga/Os	7.665	938.480	7.665	938.480	364.211	107.082	14.755	21.827	43.540	—	4.129	387.042
37 Tynset	19.336	2.274.299	18.597	2.181.713	1.024.079	271.673	63.757	49.927	33.519	12.083	—	1.136.466
38 Alvdal	15.673	1.926.965	15.158	1.859.892	499.407	281.273	20.231	154.948	35.413	15.793	1.890	552.405
39 Follidal	2.632	284.097	2.632	284.097	263.367	35.455	—	4.159	15.510	1.767	—	277.386
04 Hedmark	2.111.621	278.540.809	1.814.440	238.908.968	36.112.694	26.670.539	7.383.525	6.245.325	4.637.622	1.378.030	209.879	42.928.852

Fordeling på eierkategorier:

Privat- og kom.skoger ..	1.814.400 m ³
Statsskoger	147.053 »
Bygdealmenninger	150.128 »
Sum i alt	2.111.621 m ³

*. Avvirkning til husbehov og ved er ikke medtatt her.

Ungskogpleie.

En nødvendighet i skogproduksjonen. — Et arbeidstilbud til ungdom. — En appell til den uføretrygdede skogsarbeider om ny innsats på sin gamle arbeidsplass.

(Foredrag holdt av fylkesskogsjef Per Føyn på Glomdalsmuseet 9/12 1974.)

I.

Behovet for ungskogpleie.

Grunngiving:

Pleie av ungsbogen er en normalt nødvendig investering i et skogbruk som søker å utnytte skogarealets vekstrom og vekstkraft til høyest mulig produksjon av de verdier produksjonsmålsettingen omfatter. Om produksjonsmålet er den tradisjonelle virkesproduksjon alene eller spenner over hele registret av flerbruksgoder, er det normalt like nødvendig med ungskogpleie.

—*—

Generelt sett er ungskogpleien en langsiktig investering som både privatøkonomisk og samfunnsøkonomisk bærer grunnlagsinvesteringens karakter. Under særlige skogtilstander med overskudd av gammel skog — hogstkl. V — og en vesentlig svikt i mellomklassene III og IV, vil ungskogpleien i tillegg til sitt primære langsiktige mål, ha som nær oppgave å påskynde dimensjonsutviklingen i ungsbogen så denne raskest mulig kan rykke opp i hogstklasse III og deretter IV.

Ungskogpleien får dermed en *avvirkningsfremmende* effekt fordi ventetiden før ungsbogen kan gi avvirkningsmodne sortimenter avkortes. Beholdningene av gammel skog i svak tilvekst kan da fordeles på færre års ventetid. Når beholdningene av gammel skog overholdes, synes dette å ha som sin vesentlige årsak hensynet til en jevn nærings- og arbeidsinntekt.

Dette spesielle formål med ungskogpleien har betydelige dimensjoner i Hedmark fylke — antakelig også i landsmålestokk.

Fylkesskogsjef Per Føyn.

Omfanget av skogpleiebehovet.

Statens skogoppsyn i Hedmark har beregnet omfanget av nødvendig ungskogpleie til 90 000 dekar pr. år i første 10-års periode.

Skogoppsynet har videre beregnet at det under denne ungskogpleie årlig vil måtte felles 130 000 m³ foredlingsteknisk nyttbart (= salgbart), men økonomisk ikke drivbart virke i samme 10-års periode. I tallene er innbygget et betydelig *akkumulert* og *dermed uoppsettelig behov*.

Årsakene til det akkumulerte behov.

1. Manglende forståelse for ungskogpleiens nødvendighet.
2. Manglende økonomi.
3. Mangel på faglig kvalifisert arbeidskraft.

Ad 1. Ungskogpleien er en *ny* nødvendighet i skogproduksjonen. Egenerfaring i vinning ved å utføre skogpleien og i tap ved å unnlate den eller utsette den, mangler. Veiledningstjenesten har derfor hatt vanskelig for å oppnå erkjennelse av tiltakets nødvendighet. I tillegg til skogeierens sviktende forståelse for ungskogpleiens økonomiske berettigelse, har ungskogpleien *som eneste langsiktige grunn-*

lagsinvestering i skogbruket vært satt utenfor tilskottsbevilgningene fra det offentlige. Dette synes skogeierne å ha oppfattet som uttrykk for fagmyndighetenes vurdering av ungskogpleien som mindre nødvendig enn de øvrige grunnlagsinvesteringer i skogbruket. Investeringen i ungskogpleie må dertil konkurrere økonomisk med investeringer som tilståes statstilskott. Også dette forhold antas ha bidratt til den reduserte interesse for ungskogpleien fra skogeiernes side.

Ad 2. Skogbruket har i en relativt lang periode ligget i lavkonjunktur med begrenset investeringsevne og med en prioritering av investeringsobjekter etter deres nære lønnsomhet. Ungskogpleie har i denne situasjon vært ansett som det av de langsiktige investeringsobjekter som *kunne* oppsettes uten vesentlige konsekvenser for den fremtidige skogproduksjon. I tillegg har som nevnt ungskogpleiens bevilgningsmessige særstilling svekket investeringsøkonomien.

Ad 3. Under den lavkonjunktur skogbruket har ligget i, har lønnskostnadene vært stigende. Skogbruket har møtt denne situasjon med sterkt økende mekanisering, med konsentrasjon av avvirkningen til skogområder og sortimenter med lavt arbeidskraftforbruk og med oppsettelse av arbeids- og utgiftskrevende investeringsobjekter.

Denne utvikling har ført til sterk nedgang i antall arbeidstakere i skogbruket og til helårs binding av denne arbeidskraft til det maskinelle utstyr slik at skogbruket i dag generelt ikke disponerer tilstrekkelig arbeidskraft til å gjennomføre den ungskogpleie som mer og mer blir uoppsettelig.

Ungskogpleiens teknikk.

I prinsippet består ungskogpleien i å fordele vekstrommet jevnest mulig på et optimalt antall trær i høy kvalitet og vekstkraft, og i å underordne behandlingen av de øvrige trær hensynet til denne elite. De underordnede trær oppgave består i å regulere lystilførselen i skogbestanden på slik måte at elitestammene får jevn kvistsetting og dermed rettvokst stamme, og å etablere og opprettholde en kvistmengde på elitestammene som gir optimal balanse mellom hensynet til assimilasjon på den ene siden og virkeskvalitet på den annen side. Fordi de forskjellige treslag har ulik kvalitetsverdi, ulik evne til å utnytte vekstfaktorene og dertil ulik vekstutvikling opp gjennom alderstrinnene, må ungskogpleien omfatte *treslagvalg* hvor ungskogen gir grunnlag for dette.

Enkelte markslag gir høyeste produksjonsutbytte ved treslagsblandinger. Under ekstreme klimaforhold kan et «underordnet» treslag — særlig i ungdomstiden — positivt påvirke skogmiljøet for det treslag som skal danne eliten. (Løvskog som «skjerm» over barskog på klimatisk utsatte lokaliteter.) Biotopskjøtsel, landskapspleie, klimavern m. v. stiller særlige krav til valg av treslag, treslagssammensetninger og også til optimalitetsnormene for kvistmengden.

Fordi ungskogpleien består i at eliten etableres ved å avlive elite-trærnes nærmeste konkurrenter, vil feildisposisjoner ved dette utvalg, få konsekvenser for hele skogbestandets fremtid.

Fordi ungskogpleien er en langsiktig grunnlagsinvestering, vil relativt beskjedne kostnadsvariasjoner i anleggsfasen få betydelig format ved den endelige kostnadsdekking når avvirkning skjer. Ved rent manuell ungskogpleie vil den teknikk som baseres på bruk av «underordnede» trær til regulering av lys- og næringstilgang til elite-trærne, gi den laveste anleggskostnad. Ved bruk av motorisert ryddingsutstyr vil den biologisk sett fordelaktigste skogpleieteknikk, bli kostnadsmessig vanskeligere stillet. Ved økt mekaniseringsgrad i ungskogpleien etter «gateryddingssystemet», vil anleggskostnadene kunne senkes vesentlig, men på bekostning av fremtidsbestandets kvalitet og produksjon. En avveining av kostnadsmomentet mot produksjonstapet vil muligens berettigede til at den grunnleggende skogpleie utføres manuelt og at senere skogpleietiltak utføres motorisert og mekanisert.

Arbeidskraftbehovet.

Manuell ungskogpleie varierer i kostnader fra kr. 35,— til over kr. 100,— pr. da. De høyeste kostnadene er neppe uttrykk for høy vanskelighetsgrad eller lav arbeidsinnsats, men heller for en «perfeksjonisme» i arbeidsutførelse av tvilsom økonomisk berettigelse vurdert utfra forholdet mellom kostnad og den produksjonseffekt som oppnås. Det vil antagelig være noenlunde riktig å regne en gjennomsnittskostnad til rundt kr. 50,— pr. da og en dagsprestasjon til 3—4 dekar. Med et årlig skogpleiebehov anslått til 90 000 da, vil arbeidskraftbehovet for ungskogpleien alene gå opp i 25 000 til 30 000 dagsverk, og sum kostnad 4,5 mill. kroner årlig i Hedmark fylke. Avvirkningen av 130 000 m³ vil kreve rundt 20 000 dagsverk, men

vil gi en brutto inntekt på rundt 13 mill. kroner årlig i Hedmark alene. Selv med betydelig egeninnsats fra skogeierne side må det regnes med at en større del av dette arbeidskraft-behov blir stående udekket.

Bruk av ungdom i ungsogpleien.

Udekket behov for arbeidskraft i skogpleiearbeider og erkjennelse av at ungsogpleien er blitt uoppsettelig over vesentlige deler av ungsogarealene, har ført til at flere av fylkets herredsskogmestre de senere år har gjort forsøk med bruk av ungdom i pleie av ungsog. De nøkterne rapporter disse herredsskogmestre har gitt, er samstemmig positive, men understreker samtlige at både arbeidseffekt og arbeidskvalitet er sterkt avhengig av at lagene er under dyktig ledelse. Disse erfaringer stemmer helt overens med eldre norske erfaringer med bruk av ungdom til skogpleiearbeider og også med svenske erfaringer fra de såkalte skogsbetonede fortsettingsskoler.

Det er grunn til å bemerke at såvel norske som svenske erfaringer går ut på at ungdommen synes *særlig* positivt innstillet overfor pleie av ungsog. — Årsaken kan være at arbeidet fysisk sett krever mer smidighet enn styrke og utholdenhet og at prestasjonene derfor blir høye. Et resultat som selvsagt virker interessestimulerende for ung uøvet arbeidskraft. Det er også mulig det ligger *særlige* psykologiske forhold til grunn: «Utvalget av en fremtidig elite.» «Etablering av et fremtidssamfunn hvor hvert individ gis sin bestemte funksjon.» «Orden av uorden» etter som arbeidet bit for bit skrider frem.

Momentene nevnes fordi det er vanskelig på annet grunnlag å forklare den særlig positive innstilling til ungsogpleien. En innstilling som er en forutsetning for kvalitativt forsvarlig utførelse av det grunnleggende arbeide ungsogpleien er.

—*—

Engasjement av ungdom i ungsogpleie har i første rekke vært basert på arbeide i skole- og studiefrier. Med andre ord på et korttidsengasjement hvor opplærings- og oppretningstid og innøvingstid reduserer dagsgjennomsnittets prestasjon vesentlig.

Det feriebetingede korttidsengasjement vil derfor pr. individ ikke gi store utslag overfor behovstall på 45—50.000 dagsverk pr. år basert på profesjonell arbeidskrafts prestasjoner. Skal ungdommens innsats i ungsogpleien monne, må det derfor skje gjennom det store antall.

—*—

Hvis forsvarlige hensyn skal tas til arbeidskvalitet og sikkerhet mot arbeidsulykker, må lagsenheten være av begrenset størrelse. Erfaringer fra instruksjonsvirksomhet under skogsarbeide og fra ledelse av ungdom i skogsarbeide antyder at den ideelle lagsstørrelse ligger helt nede på 6 medlemmer + instruktør eller leder.

Med utgangspunkt i 25 dager i feriearbeide vil sesongprestasjonen pr. lag av denne størrelse neppe tilsvare mer enn 100 profesjonelle dagsverk. Antall lag for dekning av hele det beregnede behov for ungsogpleie vil på dette grunnlag bli 450—500. Selv om bemanningen til dette store antall lag skulle kunne dekkes av arbeidssøkende ungdom, vil det nødvendige antall instruktører og lagledere ligge langt utenfor den kapasitet fylkets skogbruk ordinært kan dekke.

—*—

Ideen bak ungdom i skogpleiearbeide har den dobbelte bakgrunn å skaffe arbeidskraft til et ikke oppsettbart grunnleggende skogproduksjonsarbeide, og å engasjere ungdom i et fysisk og psykisk sunt inntektsgivende feriearbeid.

Ideen har også andre verdier fra skognæringens side sett: Skogbruket — også i Hedmark — er under et økende press av almenhetens interesser i flerbruksutnyttelse av våre skogområder. Ungdom med selvopplevet erfaring fra skogproduksjonsarbeide vil kunne tilføre de miljøer de etablerer seg i verdifull opplysning om det skogbruk som der debatteres — alt for ofte alt for ensidig fra fritidsbrukerens synsvinkel.

—*—

Fordi ideen bak ungdom i skogpleiearbeide bærer i seg vesentlige verdier både for skogbruket og for den ungdom som engasjeres, må det være en skogbrukssak og en samfunnsak å bære ideen fram til realisasjon i den målestokk og det omfang som er praktisk mulig.

Begrensningen vil som nevnt primært være den kapasitet skogbruket har eller kan etablere for instruksjon og lagledelse. Sekundært — mulighetene for å finansiere den instruksjon og lagledelse som kan etableres.

—*—

Skogoppsyn og skogeierforeninger har en meget begrenset mulighet for å disponere sine funksjonærer for instruksjon og ledelse til lag av så liten størrelse det her er tale om. De større skogeiendommene i offentlig og privat eie har sine funksjonærer og arbeidere i det vesentlige helårsengasjert i arbeide som vanskelig kan settes til side for instruksjon og lagledelse av ungdom i ungskogpleie.

Korttidsengasjement i instruksjon og lagledelse som det her gjelder kan neppe påregne interesse fra fagutdannet arbeidskraft i såvidt utstrekning at dette alene kan løse instruktør- og laglederproblemet.

Men skogbruket har en arbeidskraftressurs som bør kunne engasjeres i dette viktige arbeide for ungdom og skogbruk: Det store antall tidligere skogsarbeidere som er satt utenfor regulært skogsarbeide gjennom en uførhet som gjør dem ute av stand til å igjen gå inn i sitt gamle yrke som ordinære yrkesutøvere. Det bør blant disse være mulig å finne mennesker som har kvalifikasjoner både for å instruere og for å lede den ungdom som søker til skogen for feriearbeide.

—*—

Rekruttere dem, motivere dem og kvalifisere dem for denne spesielle fagoppgave bør være mulig med det personalkjennskap skogoppsynets og skogeierforeningenes funksjonærer har på distriktsplanen. Det er også mulig trygdekassene kan ha adgang til å bistå i den oppsøksvirksomhet som her blir nødvendig, og det er også mulig vår viktigste behandlingsinstitusjon for skogsarbeidslidelser, Hernes Institutt, kan formidle kontakter til tidligere og nutidige pasienter som instituttet vurderer som fysisk og mentalt skikket for oppgaven som instruktører og lagledere.

—*—

Det organisasjonstekniske grunnlag for ideens realisasjon skulle etter dette være tilstede med en vesentlig reservasjon: Skogeiernes aksept av ferieungdom i ungskogpleie. Uten denne aksept er en realisasjon av ideen selvsagt ikke mulig.

Velvilje for en god ide er alene ikke et tilstrekkelig fundament for iverksettelse av tiltak som i stort omfang berører skogbrukets økonomi både på det lengre sikt gjennom arbeidets kvalitet og på kort sikt i arbeidets kostnad. Skal det bli mulig å oppnå skogeiernes aksept av ungdommens feriearbeid på den brede front det her er tale om, må ungdommen selv kvalifisere seg til skogeiernes tillit gjennom arbeidets kvalitet på et kostnadsgrunnlag som skogeierne finner tilfredsstillende.

Finansiering.

Den arbeidsorganisering som er skissert forutsetter instruksjon og lagledelse. Mulighetene for å finansiere disse nødvendige forutsetninger gjennom egen finansiering ved lagets arbeidsinntekt er begrenset på den ene side av den kostnadsrammen som bestemmes av profesjonelle skogsarbeideres arbeidsprestasjoner, på den annen side av de krav til fortjeneste ungdom vil stille for å utføre et kvalitativt høyverdig arbeide.

—*—

Erfaringer fra ungdom i feriearbeide viser nær sammenheng mellom arbeidskvalitet og oppnådd betaling for prestasjonene, men erfaringene viser også at ungdom i feriearbeid har vanskelig for å vurdere sitt prestasjonsnivå i realistisk forhold til den profesjonelle arbeidskrafts prestasjoner.

Egen finansiering av instruksjon og lagledelse vil derfor lett komme til å redusere lagets fortjeneste så langt under det forventede nivå at utilfredshet vil oppstå og gi seg utslag i svekket arbeidskvalitet. Det synes derfor som instruksjon og lagledelse må søkes dekket ad andre veier enn gjennom lagets egenfinansiering.

—*—

Mulighetene for å oppnå dekking av instruksjon og lagledelse gjennom andre midler kan bare antydes.

1. Det såkalte Øksnesutvalg har i den innstilling som i vår ble avgitt om støtteordningen til landbruket foreslått at statstilskuddsordningen for skogkultur skal omfatte også ungskogpleie til og med

første tynningstrinn. Vinner dette forslag godkjenning, må det i erkjennelse av lagledelsens betydning for den rasjonelle arbeidsutførelse og for den fremtidige skogproduksjon kunne overveies om den fremtidige tilskuddsordning kan utformes på slik måte at lagledelsen helt ut kan dekkes av offentlige midler. Fordi laglederen blir skopoppsynets tillitsmann i det viktige grunnleggende skogproduksjonsarbeide ungsogpleien representerer, bør denne mulighet ikke uten videre avvises.

2. Det er også mulig det kan oppnås regulære bevilgninger til formålet på sosialt grunnlag, dels fordi engasjementet av ungdom i fysisk og psykisk sunt feriearbeide må være av sosial verdi, dels fordi engasjementet av uføretrygdede, eldre skogsarbeidere som lagledere har sosiale sider som allerede har gitt grunnlag for tilskuddsordninger til slik arbeidskraft — om enn begrenset til arbeidet innen offentlig virksomhet eller i institusjoner med vesentlig offentlig understøttelse.
3. Det er tre saker som er reist. Samfunnssaker som hver enkelt må representere en utfordring til politisk ansvar for kommende generasjoners skogbruk, for den ungdom som skal bære fremtiden og for de medmennesker som tungt slit har påført uførhet. Det er i dette politiske ansvar garantien ligger for at den sak som er reist må bli realisert.